

Nietzsche'nin Trajik Girişimi: Nihilizmi Aşma İstencinden Hiçliğin Sonsuzluğuna*

Öz

Bir anlamı olduğuna inanıldığı ölçüde yaşam katlanılabilir olmaktadır. Anlam ise varsayılmış referanslar ve idealler aracılığıyla sağlanır. Nietzsche'ye göre yaşamı anlamlı ve katlanılabilir kılan tüm idealler çökmüştür ve insan hiçliğe savrulmuştur. Tanrı'nın ölümüyle zirve noktasını gören çöküşün (decadence) sonucu nihilizmdir ve Nietzsche'ye göre aşılamadığında nihilizmin ağır bedelleri olacaktır. Bu anlamda Nietzsche felsefesi, anlamı yitirilen yaşamı yeniden anlamlı kılmaya ve böylece nihilizmi aşmaya matuf varoluşsal bir girişimdir. Nietzsche bu girişimi kapsamında sabit ve verili varlık metafiziğinin yerine oluştaya dayalı bir felsefe üretir. Bu felsefede üstinsan Tanrı'nın yerine geçerek perspektivist değerler yaratırken, yaşam güç istenci temelinde bütün trajedisıyla var olur. Öte yandan yalnızca estetik bir fenomen olarak haklı kılınabilen dünya, ebedi tekerrürle içkin bir sonsuzluk kazanır. Böylece metafizik ve din yerine bir kuram olan ebedi tekerrürle nihilizmi aşma girişimi tamamlanır. Ancak bu aşma girişimi, amor fati (kaderini sev) ilkesi gereği nihilizmin trajik bir neşeyle karşılanmasını önermekten öteye geçememektedir. Bu bağlamda bu çalışmada Nietzsche'nin felsefesi, varoluşsal krizi aşma çabası olarak sorunlaştırılmakta ve bu çabanın yitirilmiş olanı ikame etmeye ve böylece varoluşsal bir teselli bulmaya dönük olduğu iddia edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Nietzsche, Dekadans, Nihilizm, Varoluşsal Kriz, Trajedi

Nietzsche's Tragic Attempt: From the Will to Overcome Nihilism to the Infinity of Nothingness

Abstract

Life becomes bearable to the extent that it is believed to have meaning. Meaning is provided through assumed references and ideals. According to Nietzsche, all ideals that make life meaningful and bearable have collapsed and man has been thrown into nothingness. The result of decadence, which sees its peak with the death of God, is nihilism, and according to Nietzsche, if it is not overcome, nihilism will have heavy costs. In this sense, Nietzsche's philosophy is an existential attempt to make life that has lost its meaning meaningful again and thus to overcome nihilism. Within the scope of this initiative, Nietzsche produces a philosophy based on becoming, instead of the metaphysics of fixed and given existence. In this philosophy, while the overman (übermensch) replaces God and creates perspectivist values, life exists with all its tragedy on the basis of the will to power. On the other hand, the world, which can only be justified as an aesthetic phenomenon, acquires an inherent eternity through eternal repetition. Thus, the attempt to overcome nihilism with eternal recurrence, a theory rather than metaphysics and religion, is completed. However, this attempt to transcend cannot go beyond suggesting that nihilism should be met with tragic joy, in accordance with the principle of amor fati (love your fate). In this context, in this study, Nietzsche's philosophy is problematized as an effort to overcome the existential crisis, and it is claimed that this effort is aimed at replacing what has been lost and thus finding existential consolation.

Keywords: Nietzsche, Decadence, Nihilism, Existential Crisis, Tragedy

Yazar(lar) / Author(s)

Dr. Mehmet Bal
İnönü Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
Felsefe Bölümü, Malatya-Türkiye.
e-posta: huseyncan21@gmail.com.
(Sorumlu Yazar/Corresponding autho

Makale Bilgileri/Article Information

Tür-Type: Araştırma makalesi-Research article
Geliş tarihi-Date of submission: 16. 01. 2024
Kabul tarihi-Date of acceptance: 26. 04. 2024
Yayım tarihi-Date of publication: 31. 05. 2024

Hakemlik-Review

Hakem sayısı-Reviewers: İki Dış Hakem-Two
External
Değerlendirme-Rewiev: Çift Taraflı Kör
Hakemlik-Double-blind

Etik/Ethics

Etik beyan- Ethical statement: Bu çalışmanın
hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.
Benzerlik taraması- Plagiarism checks
Yapıldı-İntihal.net-Yes-İntihal.net
Etik bildirim- Complaints
ictimaiyat@alparslan.edu.tr
ictimaiyatdergi@gmail.com

Çıkar çatışması-Conflict of interest

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
The Author(s) declare(s) that there is no
conflict of interest

Finansman-Grant Support

Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek
alınmamıştır.
No funds, grants, or other support was
received.

Lisans- License

CC BY-NC 4.0

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>

Atıf- Citation (APA)

Bal, M. (2024). Nietzsche'nin trajik girişimi: Nihilizmi aşma istencinden hiçliğin sonsuzluğuna. *İçtimaiyat*, 8(1), ss. 214-227.
<https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1421023>

* Bu makale, Mehmet Bal'ın, İnönü Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünde, Prof. Dr. Emin Çelebi danışmanlığında yazdığı "Nietzsche ve Cioran: Krizin Felsefesi" başlıklı doktora tezinden (Kasım-2023) üretilmiştir.

1. Giriş

Modern dönem, evrensel ve ebedi dünya düzeninin parçalandığı bir dönemdir (Caputo, 2022: s. 85). İnsanın bütün tanrısal haysiyetini yitirdiği bu trajik dönemde (Eagleton, 2021: s. 44, 57, 83) Avrupa varoluşsal bir kriz yaşıyordu (Barrett, 2016: s. 26). Bu dönemi trajik kılan husus, insanın “hakikat”i yitirerek hiçlikle karşılaşmasıdır. Nietzsche bu karşılaşmanın giderek tehlikeli bir boyut kazandığı ve eğer aşılamazsa gelecek iki yüzyılda dehşet verici sonuçlarının olacağı yönünde etkileyici uyarılarda bulunmaktadır. Nietzsche hiçlikle karşılaşmayı sonuçlayan nedenleri ise dekadans (décadence) kavramıyla ifade etmektedir. Dekadans; çöküş, yozlaşma, bozulma ve düşüş anlamlarına gelmektedir. Nietzsche, dekadansı, Batı düşünce ve inanç geleneğinin yani Sokratik kültürün mantığında örtük bir şekilde bulunan bir nitelik ve süreç olarak ele almaktadır. Bu mantık, yaşamın “akıl=erdem=mutluluk” formülasyonu aracılığıyla teorileştirilmesine dayanmaktadır. Bu anlamda Nietzsche’ye göre rasyonel teorilere indirgenen yaşam, bir ideal öte dünya karşısında içgüdülerin ve tutkuların yer aldığı yanı göz ardı edilerek zayıflatılmış ve hastalıklı kılınmıştır. Böylece giderek köle ruhlu sürü insanının egemen olduğu bir çöküş ve yozlaşma süreci yaşanmıştır. Bu süreci, felsefi ve dini metafizik el ele vererek var etmişlerdir. Bu anlamda filozof ve rahip iki dekadant tip olarak çöküşte ortakdır (Nietzsche, 2017b, s. 119). Öte yandan Nietzsche, yaşamı çöküşe uğratan Sokratik teorinin somut olarak yanlışlandığı ve çöktüğü bir milattan bahsetmektedir. Bu milat, klasik kozmolojiye dayanan dünya merkezli evren anlayışının Kopernik (1473-1543) tarafından yanlışlanmasıdır. Nietzsche, “Kopernikus’tan beri insan, merkezden X noktasına doğru yuvarlanmıştır” (Nietzsche, 2017b, s. 26) derken aslında dekadansın tabiri caizse maddi kanıtını sunmuş olmaktadır.

Nietzsche’nin bu cümlesi hem bir soruyu gündeme getirmekte hem de bir kabulü zımnen taşımaktadır. Soru şu: “Kopernik’le birlikte ne oldu ki ondan sonra insan bir bilinmeze doğru yuvarlanmış oldu?” Bu sorunun cevabı Nietzsche’nin aşmaya çalıştığı varoluşsal krizi doğuran şeyin spekülatif veya teorik değil, maddi sebebini ele vermektedir. Şöyle ki; Kopernik, dünyanın evrenin merkezi olduğu yönündeki klasik kozmolojiyi yanlışlayarak güneş merkezli evren modelini keşfetmişti. Bu, Kilise’nin de yüzyıllarca sahiplenerek savunduğu Aristotelesçi-Batlamyusçu klasik felsefi kozmolojinin yanlış olduğu sonucunu doğurmuştu (Ural, 2009: ss. 215-217). Nietzsche buna “dinsel kılıklı astronominin yenilgisi” der (Nietzsche, 2017a: s. 174). Onun dinsel kılıklı demesinin sebebi, kilisenin resmi görüşü haline gelmiş olmasıydı. Kilisenin bir şeyi savunması o şeyin Tanrısal olduğu anlamına geliyordu. Tanrısal olanın bir kez olsun yanlışlanması söz konusu edilemeyeceğinden Tanrısal bilinenlerin aslında öyle olmadığı ortaya çıkıyordu. Bunun Nietzsche’nin yaşadığı on dokuzuncu yüzyıla kadar sosyal, siyasal, ekonomik ve felsefi alanda pek çok sonucu oldu. Hem Platon ve Aristoteles kökenli ana akım klasik felsefeler, hem de bir din olarak Hıristiyanlık, insanın varoluşsal problemlerine yüzyıllarca Tanrı, ruh/ölümsüzlük ve verili bir etikle kavramsal ve imanî düzeyde “hakikat-kesinlik” sunmuşlardı. Ancak söz konusu hakikat, Kopernik’le birlikte büyük bir darbe almış oldu. Herhangi bir konuda yanlışlanan başka konuda da yanlışlanabilirdi ve bir kez bile yanlışlananın Tanrısal kabul edilmesi, tanrısallığın tanımı gereği mümkün olamazdı. Bunun sonucunda Kopernik öncesi kurulu kesinlikler ve verili anlamlar yerinden edildi. Felsefenin ve dinin inşa edip muhkem kıldığı inançlar ve kabuller kuşku hale geldi. Bir bakıma Weber’in “büyübozumu” (Weber, 1918) dediği olay gerçekleşti. Büyübozumunun Sokratik Batı metafiziğinin mantığında başından itibaren işleyen bir çöküş süreci olduğunu düşünen Nietzsche, felsefesini, söz konusu dekadansın doğal sonucu olan nihilizmi aşmaya adayacaktır. Ancak Nietzsche nihilizmin maddi sebebini Kopernik’ten başlatıyor olmasına rağmen nihilizmin aşılmasına dönük çabasını bilimci

bir pozisyonla gerçekleştirmez. Çünkü Nietzsche'nin cümlesinde ("*Kopernikus'tan beri insan, merkezden X noktasına doğru yuvarlanmıştır*") yukarıda ifade edildiği üzere zımni bir kabul de var. Kabul şu: İnsan Kopernik'ten önce bir bilinmezlik içinde değildi, yaşamın anlamına ve hedefine dair bir "hakikate" sahipti. Nietzsche, uzun süreler boyunca insana bir "hakikat" sunan ancak yaşamı yadsıyıcı özleri sonucunda nihilizme varan Batı felsefesi ile Hıristiyanlığı çileci idealler olarak nitelemektedir. Somut yaşamı yadsımak, Sokratik çileci ideallerin çökmesi ve insanın "hakikati" yitirerek hiçlikle karşılaşması sonucunu doğurmuştur. Nihilizm bu anlamda en yüksek değerlerin değerden düştüğü bir sonuçtur (Nietzsche, 2017b: s. 27) ve aşılması gerekmektedir. Fakat her ne kadar çöküşün mantığını kendilerinde taşıyarak sonuçta nihilizme varmışlarsa da Kopernik'e kadar çileci idealler dışında yaşamı anlamlı kılan bir altermantife sahip değildik (Nietzsche, 2017a: s. 181). Aslında Nietzsche'ye göre hâlâ böyle bir alternatifte sahip değiliz.

Bu doğrultuda Nietzsche ideolojilerin, bilimin ve özne merkezci modern felsefelerin insana varoluşsal bir anlam veremediklerini iddia etmektedir. Çünkü Nietzsche'ye göre bunlar da nihayet dekadansın modern tezahürleridir. İdeolojiler eşitlikçi ilkeleri nedeniyle güç istenci temelinde işleyen yaşamı törpüleyerek yoksullaştırıcı bir nitelik taşırlar. Bu bağlamda sosyalizm ve demokrasi dekadansın kültürün modern örnekleridir. Bilim de Kopernik'le birlikte Batı felsefesinin ve dinin klasik kozmoloji alanındaki iddialarını yanlışlamasına rağmen yaşama ve dolayısıyla insana yeni bir anlam ve değer sağlayamamış ve yaşamı yoksullaştırmıştır (Nietzsche, 2017a: s. 173). Bir yandan çöküş tipleri olan klasik felsefenin ve dinin bir yanılsama olduğu ortaya çıkmış ancak insanlığa yeni bir "hakikat" sunulamamıştır. Diğer yandan Nietzsche, özne merkezci modern felsefelerin de yaşama bir anlam ve değer vermekten uzak olduklarını ifade etmektedir. Ona göre, bizzat kendisi bir kurgu olan öznenin (Nietzsche, 2017b: s. 366) yola çıkılarak bir hakikat veya kesinlik türetilmezdi. Çünkü yitirilmiş olan, bir "kesinlik" ve "hakikat" idi. En azından bir yanılsama olduğu ortaya çıkana kadar öyle idi. Dolayısıyla yanılsama olduğu daha baştan bilinen bir referansın yani öznenin, yaşama mutlak bir anlam vermesi söz konusu olamazdı. Bu nedenle bilim, ideolojiler ve modern felsefeler yaşamı haklı kılmaktan uzaktırlar. Bu noktada Nietzsche, insanlığı *kapıya dayanan* nihilizmden koruyacak kendi haklılaştırma denemesini sunmak isteyecektir. Bu denemede, ölen Tanrı'nın yerine yeni değerlerin yaratıcısı olacak olan *üstinsan*, varlık fikrine dayanan metafiziğin yerine *oluş ve güç istenci*, ideal ve sonsuz öte dünyanın yerine fenomenal dünyanın *ebedi tekerrürü* ikame edilecektir. Peki, bütün bunların sonucunda nihilizm aşılmış olacak mıdır? Bu çalışmanın Nietzsche felsefesinde tartışmaya açtığı husus bu olacaktır.

2. "Tanrı Öldü" Yaşasın Üstinsan

Nihilizm, en yüksek değerlerin değerden düşmesidir. Tanrı ise tüm değerleri temsilen ve tüm değerlerin meşruiyet referansı olarak en yüksek değerdir. Ancak yaklaşık yirmi beş asır boyunca Batı felsefesinin ve Batı teolojisinin birlikte var ettiği, düşündüğü ve inandığı bu Tanrı (Jaspers, 2018: ss. 34-35) Nietzsche'ye göre ölmüştür (Nietzsche, 2003: s. 130). Hakikat ve kesinlik arzusunu yüksek insanların bir niteliği gören Nietzsche (2017d: s. 26) açısından Tanrı'nın ölümü felsefi ve dini hakikatin yitirilmesi anlamına gelir (Türkyılmaz, 2016: s. 96). Dolayısıyla hakikatin yitirilmesi anlamına gelen "Tanrı öldü" sözü, Platoncu Batı metafiziğinin ve bu metafiziğin halka uygun biçimi olan (Nietzsche, 2019b: s. 2) Hıristiyanlık değerlerinin ölümünü imler. Nietzsche'nin felsefesi işte bu ölüm olayından hareket eder. Bu anlamda "Tanrı öldü" sözü, nihilizmi aşmak isteyen Nietzsche'nin felsefesinin kalkış noktasıdır. Bir delinin

dilinden ifade ettiği bu sözün geçtiği *Şen Bilim* adlı eserinin 125. pasajında Nietzsche, oldukça çarpıcı varoluşsal tespitlerde bulunur. Söz konusu pasajda Nietzsche'nin "Tanrı" kavramından veya inancından ne anladığı, "Tanrı öldü" tespitiyle neyi anlatmak istediği, "Tanrı'nın ölümü"nden duyduğu trajik endişeyi, "Tanrı'nın ölümü"nden kimi/neyi sorumlu tuttuğu ve bundan sonra ne yapılması gerektiği konusunda hissettiği derin sorumluluğu ve kendi varoluşsal krizini açık ve örtük olarak ifade eder. Bu anlamda bu pasaj, onun krizinin ve felsefesinin nüvesi hükmündedir.

Nietzsche, bu pasajda Tanrı'nın bugüne kadar yeri doldurulamaz bir referans olduğunu, bundan sonra insanlığı bir belirsizliğin beklediğini ifade etmektedir. Belirsizlik, yaşamın anlamına dair varoluşsal bir tespittir. Çünkü Deleuz'e göre (2021: s. 13, 33) "varoluşun bir anlamı var mıdır?" sorusu, felsefesinin en yüksek sorusu olan Nietzsche, hayatın anlamını ve değerini belirleyen ölçütün ortadan kalktığını düşünmektedir. Bu anlamda Nietzsche'nin bütün felsefesinin hayatta bir anlam ve amacın olup olmadığıyla ilgili olduğunu söylemek abartılı bir değerlendirme olmayacaktır (Hatab, 2008: s. 16). Bütün amaç ve faydaların, bir gücün daha az güçlü olanlar üzerindeki egemenliğini imlediğini iddia eden Nietzsche açısından (2017a: s. 93) Tanrı; inancın ve ahlakın temyizi olmayan onay makamı olarak var olmuştu (Nietzsche, 2017b: s. 188, 200). Öte yandan Nietzsche Tanrı'yı kendi ellerimizle biz insanların öldürdüğünü ve kiliselerin Tanrı'nın türbeleri olduğunu söyleyerek Hristiyanlığın bu ölümden sorumlu olduğu ifade etmektedir. Çünkü yozlaşan Hristiyanlık, Tanrı'nın altını oymuş ve onu inanılır olmaktan çıkarmıştır (Nietzsche, 2003: s. 211). Bu minvalde Nietzsche söz konusu pasajda artık bir hiçliğe doğru ilerlediğimizi ve bu ölüm olayının üstesinden gelmek için yeni kutsal oyunlar bulmamız ve bir kefaret ödememiz gerektiğini dramatik cümlelerle ifade eder. Ona göre ödenecek kefaret insanın Tanrı'nın yerine geçmesi olmalıdır. Ancak Tanrı'nın yerine geçerek hayata yeni bir anlam ve değer atfedecek olan, sıradan insan değildir, üstinsandır. Üstinsan (Über-mensch), insanı temsilen yeryüzünün anlamı (Nietzsche, 2019a: s. 36) ve üstün nitelikleri haiz olan değer yaratıcı tiptir.

Üstinsan, dekadan değerlerin taşıyıcısı olan *sürü insanı* ile o değerleri reddeden fakat yeni değerler de yaratamayan *özgür insan* tipini aşan değer yaratıcı üçüncü tiptir. Ancak bu üç tip (sürü insanı, özgür insan ve üstinsan), kesin çizgilerle birbirinden ayrılabilen üç ayrı sınıfa göstermez (Kuçuradi, 2016: s. 67). Üstinsan, aynı insanın farklı dönemlerini ima edebileceği gibi farklı insan tipi veya farklı zamanlara yayılan insan türünün aşamaları olarak da anlaşılabilir. Yine üstinsan, belirli bir kişi olabileceği gibi sanal bir figür de olabilir. Bu minvalde üstinsan yeri gelir Nietzsche'nin kendisi, yeri gelir Zerdüşt veya geleceğin filozofudur. Öte yandan üstinsan, biyolojik anlamda türsel bir gönderim de değildir. Young'a göre Nietzsche üstinsan için *metafor* nitelemesini kullandığından bu nitelemeden hareketle üstinsanı biyolojik anlamda türsel bir insan aşaması olarak düşünmemek gerekir (Young, 2015: s. 563). Son belirlemede üstinsanın alametifarikası, değerleri yeniden yaratacak olan trajik insan olmasıdır. O halde üstinsan ve değerleri yeniden yaratmak ne demektir? Şimdi buna bakalım.

Böyle Buyurdu Zerdüşt'ün ruhun üç dönüşümü başlığı altında bu üç tip; deve, aslan ve çocuk alegorisiyle ifade edilir (Nietzsche, 2019a: ss. 49-51). Buna göre üstinsan, geçmişini unutarak ve yeni oyunlara dalarak yeni değerler yaratan çocukça bir masumiyeti temsil eder. Ancak bu masumiyet aynı zamanda dramatik bir durumu işaret eder. "Fark edin, size üstinsanı öğretiyorum: o, bu yıldırımdır; o, bu cinnet!" (Nietzsche, 2019a: s. 37). Bu cümle, spekülatif bir formül değildir. "Tanrı öldü" sözü gibi dramatik bir formüldür (Deleuze, 2021: s. 186). Üstinsan

bu nedenle trajik bir tip ve dramatik bir kavramlaştırmadır. Nietzsche, dramatik kavramlar üretmek suretiyle yeni rütbe düzenini yaratır. Çünkü ona göre ad vermek bir şeyin ne olduğundan çok daha daha önemlidir (Nietzsche, 2017d: s. 68). Ancak bu adlandırma ve kavramlaştırmalar Deleuze'ün ifade ettiği gibi dramatik ve trajik birer formül niteliği taşırlar. Bu nedenle bir yıldırım ve bir cinnettir üstinsan.

Üstinsanın cinneti Tanrı'nın yerine geçmesi gerektiğindedir. Tanrı'nın ölümü, ona bağlı olarak inanılan *hakikatin değeri* sorununu ortaya çıkardığı için (Nietzsche, 2017a: s. 172) bundan sonra insan Tanrı'nın yerine geçerek yeni hakikatler yaratmalıdır. "*Tüm Tanrılar öldü: Bundan böyle yaşasın istiyoruz üstinsan*" (2019a: s. 102) diyen Nietzsche, aslında Tanrı'nın henüz ölmediği dünyada olduğuna benzer şekilde, insanı sonlu varoluşunda yükseltmek ister. Nietzsche'yi harekete geçiren, Tanrı'nın öldüğü bu yeni durumda yeni bir aşkınlık yaratmaksızın insanı yükseltmenin imkânıdır (Jaspers, 2013: s. 533). Aslında Nietzsche yeni değerler için bir referans noktası olarak tasarlamaktadır. Ancak her varsayım bir ilk varsayım/ilkeye dayanır; kendi değeri başka bir değere dayandırılmaz olan bir ilk varsayım. Üstinsan yeni bir ilk varsayımdır Nietzsche düşüncesinde. Sonuç olarak eski varsayım (Tanrı) öldü ise yaşasın yeni varsayım (üstinsan).

Üstinsan böylece tanrısal bir ikame olarak yaşama yeniden katlanmayı sağlayacak yeni değerleri var edecektir. Yaşama katlanmayı sağlamak yaşamı anlamlı kılmaktır. Yaşamın anlamının ne olduğu ise yaşamın anlamını belirleyen kim olduğu sorusuyla ilgilidir. Bu bağlamda Nietzsche açısından "*nedir?*" sorusundan ziyade "*kim?*" sorusu önem arz eder. Bu nedenle Deleuz'e göre, "*Yaşamın anlamı nedir?*" sorusu eksik bir sorudur. Sorunun doğru şekli şöyledir: "*Yaşamın anlamını belirleyen kimdir?*" Bu soru yalnızca doğru bir soru değil, daha ziyade bu soru trajik bir sorudur. (Deleuze, 2021, ss. 100-101). *Tanrı öldü* ise şimdi kim bize yaşama tutunacak yeni hedefler var edecektir? Trajik sorunun cevabı da trajik olacaktır: Üstinsan. Ruhun son dönüşümü olan üstinsan, çocukça bir unutuş ve masumiyetle varoluşa ve dünyaya yeni bir başlangıç hareketi verecek olan değer yaratıcı insandır. Bunun anlamı insanın artık kendi kendisiyle başbaşa kalmak zorunda olduğudur. Korkunç gerçeklikten kaçınacağı bir aşkınlık alanı bulunmayan insan, bu gerçekle yaşamayı, yaşama karşı trajik tavır sergileyebilecek gücü ve kahramanlığı üstlenmeyi öğrenmek zorundadır (Huskinson, 2021: s. 67).

Bu bağlamda Nietzsche'ye göre üstinsan, varoluşunu kahramanca üstlenerek yeni değerler yaratmalıdır. Çünkü ona göre dünya bundan böyle yeni değerler yaratanların etrafında dönecektir (Nietzsche, 2019a: s. 75). Eski değerler eski ideallere aitti ve eski ideallerin ölümüyle onlara bağlı değerler de öldü. Bundan ötürü Nietzsche, Tanrı'yı olumsuzladıktan sonra bile hâlâ Tanrı'ya bağlı ahlaka onay vermeyi anlamaz (Nietzsche, 2019b: s. 99). Çünkü ona göre "*iyi*"ye ve "*kötü*"ye ayarlanmış bir ahlaka tutunmak artık mümkün değildir (Nietzsche, 2019a: s. 228). Nietzsche, Hıristiyanlığın bir sistem olduğunu ve Tanrı'yı bu sistemden dışladığınızda sistemin çökeceğini ileri sürer. Dolayısıyla Nietzsche, Hıristiyanlıktan ve onun Tanrı'sından vazgeçtikten sonra onun ahlakına bağlı kalmanın zemininin ortadan kalktığını düşünür (Nietzsche, 2017c: s. 60, 61). Nietzsche burada Descartes'tan yola çıkarak modern felsefenin, Tanrı, ruh, ahlak gibi konularda yine dinsel önermelere dönmesini (Tanrı, ruh, ideal dünya...), tutarlılık adına eleştirmektedir. Çünkü ona göre hakikatleriniz değiştiğinde vargılarınız da değişmek zorundadır.

Dolayısıyla Nietzsche'nin esasen bir ahlaki yıkımdan söz etmediği sonucuna varmak mümkündür. Zira eski değerlerle tamamen zıt yönde yeni değerler koymaktan kastı; iyi yerine

kötüyü, merhamet yerine zulmü, dostluk yerine düşmanlığı, sevgi yerine nefreti öngördüğü iddiası olamaz. Çünkü son tahlilde değerlerin yeniden değerlendirilmesi, yeni değerler keşfetmeyi değil, eski değerler arasında kurulan hiyerarşik düzeni yeniden ele almayı ve böylece değerler hiyerarşisini yeniden belirlemeyi vazife edinmektir (Bull, 2013: s. 71). Üstinsan iyilik adına hareket edecek ancak iyiyi yeniden belirleyecektir. Bu anlamda üstinsanın veya geleceğin filozofunun görevi işte budur: İyinin ve kötünün ötesinde olmak. Yani yozlaşmış ve çökmüş ahlakın dışına çıkarak ahlakı yeniden tesis etmek. O halde sormak gerekiyor; iyinin ve kötünün ötesinde olmak ne demektir?

İyinin ve kötünün ötesinde olmak Nietzsche açısından bir ahlaki anarşizm önermek değildir. O, dekadan değerler hiyerarşisinin yozlaşmasıyla yaşamı yadsıyan sürü ahlakının belirleyici olmasına itiraz ederek sürünün kötü addettiği fakat aslında iyi olanın yeniden egemen değer olmasını talep etmektedir (Kuçuradi, 2016: s. 88). Dolayısıyla burada iyi ve kötü kavramlarına, yozlaştırılmalarından önceki itibarlarını iade etme niyeti söz konusudur. Çünkü yaşamı yadsımanın mantıksal sonucu olarak hiçi istemek görünümünde nihilizme varılmıştı. Bu nedenle, üstinsan metaforuyla ifade edilen insan tipi, yeni bir değerlendirme yaparak çökmüş iyinin ve kötünün ötesine geçerek nihilizmi aşacaktır. Bu, onun açısından din ve ahlak dışı gibi görünen oysa dindarlığa uygun amaçlarla girilen bir oyundur. Belki de bu; ahlak yasasını temelden yıkmanın yani iyi ve kötünün dışına çıkmanın imkânsız oluşunu göstermek için girilen eleştirel ve ironik bir denemedir (Nietzsche, 2019a: s. 288).

Bu anlamda değerlerin yozlaşmasına duyulan bir tepkidir iyinin ve kötünün ötesi. Dolayısıyla Nietzsche'nin yaptığı şey, ahlak adına ahlak eleştirisidir. Çünkü iyi istismar edilmiş ve değerden düşürülmüştür: "*Bilhassa kendilerine "iyi" diyenleri, en zehirli sinekler olarak gördüm: tüm masumiyetleriyle sokar onlar ve yalan söylerler...*" (Nietzsche, 2019a: s. 212). Görüldüğü üzere iyinin ve kötünün ötesi, Nietzsche'nin ironik girişiminde iyinin ve kötünün istismarına ve yaşamı yadsıyıcı şekilde ortaya çıkan ters yüz edilmiş pratiğine yönelik eleştiriyi ima ediyor, ahlakın yok sayılmasını değil.

Vurgulamak gerekirse, Nietzsche'nin ahlakı sözde yıkımı temelden bir yasa yıkımı değildir. Derrida'nın ifade ettiği üzere bu yıkım hareketi, aslında ahlak yasasının, tüm paradokslarına karşın onaylanmasını ima eder (Derrida, 2011: ss. 200-201). Dolayısıyla çökmüş idealleri terk ettiğimizde o ideallere bağlı değerleri de terk etmeliyiz derken Nietzsche'nin aslında bunun imkân dışı olduğunun göstermek istediğini değerlendirmek gerekiyor. Çünkü Nietzsche'nin ahlak eleştirisi onun ahlak yasasını temelden yok eden anlamında içgüdüsel (hedonist) ve sınırsız bir ahlak(sızlık) önerdiği anlamına gelmez. O, ahlakın yozlaşmasına ve dondurulmasına (Megill, 2002: ss. 61-64), bir başka ifadeyle, iyilik ve acıma duyarlılığının altına gizlenen ikiyüzlülüğe karşıdır (Bataille, 2000: s. 207). Çünkü insan, gerçekte hiçbir zaman iyinin ve kötünün ötesine geçemeyecektir. Çünkü bütün teori ve pratiğimiz iyilik adına ve iyi iddiasındadır. Dolayısıyla üstinsan, hakikati/kesinliği yitirmiş olan trajik insandır, değersiz ve ahlaksız insan değil. Üstinsan, çöküşe uğramış değerlerin dışında duran moral dışı insandır. Ancak o aynı zamanda sorumluluk duyan insandır. Kendisini sıfır noktası varsayarak yeni değerler yaratmalıdır. Mevcut dekadan iyinin ve kötünün ötesine varmalıdır. Çünkü o (üstinsan) artık, iyiyi ve kötüyü hor görüp yeni levhalar üstüne yeni kıymetler yazmaya yazgılı olandır (Nietzsche, 2019a: s. 46). Yeni değerler yaratmak trajik insanın kahramanca atılımıdır.

Bu bağlamda üstinsanda gerçekleşecek olan Nietzsche'nin değer yasası, Jaspers'a göre üç varoluşsal tutumu içerir: (i) *Soyluluk*, (ii) *Kahramanca varoluş* ve (iii) *Dionysos tarzı ruh* (Jaspers,

2013: ss. 423-429). *Soyluluk*; olduğu gibi görünen, dayanıklı, dirençli, ötekilerin kötü niyetlerine maruz kalmayı göze alan, haklı olduğunda haklı çıkmaya çalışmayan, kimseyi utandırmayan, onaylayan, seven ve özgüveni yüksek bir ahlaka sahip olmaktır. Bu anlamda iyinin ve kötünün ötesi, sahteleştirilmiş iyiyi ve kötüyü reddederek hakiki iyiyeye yani aslında kötü olmayana varmayı imlemektedir. İkinci varoluşsal tutum ise *Kahramanca varoluş*'tur. Kahramanca varoluş; tehlikeli yaşamaktır. Özgür insanın üstlendiği tehlikedir budur; zorluğa, yoksunluğa, yaşama karşı kayıtsız hale gelmek. Başkalarıyla rekabete girmeden büyük işler başarmaktır. Hiçliği değil, her şeye rağmen yaşamı ve olmayı istemektir. Kahramanca varoluş; varoluşun, üstesinden gelinmesi gereken bir şey olduğunun bilincinde olduğundan, yok oluşun zorunluluğuna hazır olmaktır. İyinin ve kötünün ötesinde en üst basamakta *Dionysos tarzı ahlak* bulunur. Bu varoluşsal tutum, yaşama teslim olan insanda yani kendisini yaşama bırakan insanda gerçekleşir. Hafifliği ve tepkisizliği onun ayırt edici tarafıdır. Dionysos tarzı ahlak, varoluşun olabilirliğine sınırsızca evet diyebilen ahlaktır. Bu nedenle *Dionysos tarzı ruh*, yaşamı hiçbir şekilde yadsımaz, aksine, bütün faniliği ve bütün trajedisıyla yaşamı onaylayan üstinsanın ruhunda tezahür eder.

İyinin ve kötünün ötesinde yeni değerler hiyerarşisini yaratan ve varoluşu üstelenen üstinsan bu nedenle trajik insandır. Çünkü o, büyük bir tarihsel kırılmanın krizini ve sorumluluğunu evetlemektedir. Trajik insanı en sert acıyı olumlayan insan olarak niteleyen Nietzsche'nin (2017b: s. 642) kendisi de ilk trajik filozoftur (Nietzsche: 2020: s. 56). O, şiddetinden ötürü, gülmeyi ve neşeyi uyduracak kadar sert bir acıyı olumlamaktadır. Bu neşe, bir ölüm olayını (Tanrı'nın ölümü) kabul etmekle kalmayıp bu ölümden yeni bir diriliş çıkarmanın sorumluluğunu üstlenmenin ve dirilişin ancak mezarlıkta mümkün olabileceği bilincini taşımanın (Nietzsche, 2019a: s. 135) neşesidir. Bu trajik bir neşedir ve esasen trajik olan tam olarak bu neşedir (Deleuze, 2021: s. 32). Tanrı'yı ve iyiyi terk eden ancak Tanrı ve iyi için kendisini öldürecek nitelikte bir neşe ve coşkudur bu. Çünkü bu coşku, Tanrı'nın ölümünü sonuna kadar yaşayan ve hisseden bir filozofun trajik coşkusudur (Bataille, 2000: s. 12,29). Tanrı'nın ölümünü üstlenmenin bu trajik iradesi, varoluşun yeni yorumunu kahramanca bir neşe içinde üstlenmeliydi. O halde bu trajik neşe veya coşku, yeni değerler var etmek için yeni bir metafiziğe bağlanmayı denemenin neşesi olabilir miydi? Bu bağlamda Nietzsche'nin dayandığı *oluş* metafiziği ve güç istenci öğretisi, bir anlamda yeni değerler yaratma girişiminin ontolojik temeli olarak dikkat çekiyor.

3. Mutlak Hakikatten Perspektivist Hakikate Ontolojik Dayanak: Oluş ve Güç İstenci

Tanrı'nın ölümüyle sonuçlanan ve dekadansa uğrayan idealler ve değerler, verili ve mutlak bir ontolojiye dayanıyordu. Ancak Nietzsche'ye göre bundan böyle mutlaklıklar değil perspektifler, olgular değil yorumlar vardı. Bu nedenle keşfedilecek bir hakikat yoktu, yeniden ve yeniden yorumlayarak yaşama veya varoluşa tahammül etmeyi öğrenmeliydik. Gerçekliğin çirkin olduğunu düşünen Nietzsche'ye göre, çirkin gerçekliğe katlanmak için kendimize avantajlar yaratmalıydık. Aslında Nietzsche'ye göre çöküşe uğrayan idealler de insanların kendileri için bulunduğu avantajlardan ibaretti. Bu anlamda hakikat zannedilenler, yanılgı oldukları unutulmuş olan yanılgılardı (Nietzsche, 2015: s. 113). Ancak Nietzsche yeni yanılsamalar yaratmak için metafizik bir dayanak varsayılması gerektiğini biliyordu. Bundan ötürü Nietzsche, Parmenidesçi varlık yorumunu terk ederek varlığı Herakleitosçu oluş perspektifinden okumayı dener. Nietzsche'nin, Herakleitosçu ontolojiyi Parmenidesçi yoruma tercih ederek öne çıkarmasında,

söz konusu yorumda (oluş yorumunda), insana ayağının altındaki sağlam zemini kaybettiren duyguyu bulmuş olmasında yatıyor (Nietzsche, 2015: s. 64). Güç istenci ve ebedi tekerrür öğretisi bu anlamda onun oluş perspektifli varlık yorumunun açılımlarıdır ve basılacak yeni bir zemin bulma amacına dönüktür. Üstinsanın yeni değerler yaratma perspektifi de budur. Nietzsche yeni bir metafizik inşa etmese bile bir metafizikçi gibi yeni bir ontolojik dayanak ortaya koyar. Ancak yine de güç istenci ve ebedi tekerrür gibi öğretiler ortaya koyması onun da son tahlilde bir metafizikçi olduğu yorumlarına sebep olur. Bu doğrultuda varlık ve oluş arasında yaptığı ayırımın metafizik bir nitelik taşıması söz konusu edilebilir (Huskinson, 2021: s. 62). Nihayet Heidegger de Platoncu metafiziği ters yüz etmiş olsa bile son çözümlemede Nietzsche'yi Batı metafiziğine bağlar (Heidegger, 2011: s. 11,18). Doğrusu onun güç istenci ve ebedi tekerrür öğretisi böyle okunmaya oldukça müsaittir. Fakat Nietzsche'nin esasen bir girişimde bulunduğunu akıldan çıkarmamak gerekir: "Güç İstenci: Tüm Değerlerin Tekrar Değerlendirilmesine Dair Bir Deneme" (Nietzsche, 2017b: s. 22). Bu, trajik üstinsanın trajik bir girişimidir. Çünkü kapıya dayanan nihilizm, dehşet verici sonuçlar doğuracak niteliktedir. Bu nedenle, Jaspers'in ifade ettiği üzere sonunda bütün insanlığın öldüğü bir denemeye değer (Jaspers, 2013: s. 281, 285).

Bu denemeye Nietzsche, varoluşu hedefsiz bir oluş perspektifinden okuyarak dünyanın anlamının bizim yorumlarımızda yattığını temellendirmek ister. Ancak Nietzsche dünyanın anlamına dair mutlak zannettiğimiz ancak çöküşe uğrayan ideallerimizin de nihayet bir yorum olduğunu söylemektedir. Çünkü ona göre bütün anlam yüklemeler oluşa tabi varoluşta işler olan güç istenci ilkesinin ürünüdürler. Bu anlamda güç istenci ilkesine göre işleyen oluş "metafiziğinde" bilgi yoktur, yorum vardır. Çünkü bilgi ve oluş birbirini dışlar (Nietzsche, 2017b: ss. 341-342).

Güç istenci, doğada, toplumda, devlette, kimyada ya da evrende her varlığın kendisini korumak ve olduğundan daha fazlası olmak adına elinden gelen bütün bir çabanın adıdır (Nietzsche, 2017b: ss. 440-441). Bu bağlamda yaşamın her alanındaki tüm anlam ve amaçlar bir güç isteminin daha az güçlü bir istem üzerindeki egemenliğin göstergeleridir. Amaçlara sahip olmak zaten daha güçlü olmaya istenç duymaktır (Nietzsche, 2017b: s. 93, 428). Böylece anlam da, egemen güç isteminin sahip olduğu amacın bir yorumlamasıdır. Dolayısıyla anlamın yorumlarımıza tabi olması güç istenci ilkesinin gereğidir. Bu doğrultuda Nietzsche, nesnelere isim vermenin bile bir güç istenci işareti olduğunu ifade eder. Çünkü isim vermek; belirlemek ve ne olacağını kurgulamak/yorumlamaktır. Bu anlamda güç istenci; sınırlar, sıralar ve tanımlar (Nietzsche, 2017b: s. 338, 417).

Böylece oluş dünyası içinde güç istenci, anlamın sürekli yeniden belirlenerek nihilizmin aşılmasını sağlayan ve yaşamı mümkün kılan bir ilke olmaktadır. Ancak güç istenci öğretisi, güçlülerin hayatta kaldığı, zayıfların yok olduğu Darwinist teoriyle karıştırılmamalıdır. Nietzsche'de yaşam, güçsüzlerin yok olup silindiği bir evreni anlatmaz. Aksine Nietzsche, egemen güçlerin sürekli yer değiştirdiği ve böylece yaşamın bu dengede mümkün olabildiği bir ekolojiyi tarif eder. Çünkü Nietzsche'de güç istenci, güçlü ve zayıf faktörlerin birlikte var olduğu ancak yaşamın güçlü olanlarca (efendiler) domine edildiği bir dengede yaşamın olumlandığı ilkenin adıdır. Vattimo'ya göre de (1993: ss. 93-94) dekadın ideallerin "yalan" olduğunun ortaya çıkması anlamında nihilizm, kadim metafizik yapıların bir güç oyunu olduğunun keşfidir ve bu keşif yeni güçler oyununun/dengesinin ortaya çıkması süreci anlamında gelmektedir. Bu oyunda zayıflar yok olmaz, güçlülere tabi kalmaya devam etmelerine rağmen varlıklarını devam

ettirebilecek kadar güç oyununda var kalmaya devam ederler. Bu bağlamda adalet, özgürlük ve sevgi, bireyler ve sınıflar arası güç istenci oyununun maskeleri olarak tezahür ederler. Bu maskeler, egemen olmayı ya da bu mümkün olamadığında birbirini sınırlamayı temin eden güç istençleri olarak işlev görürler (Nietzsche, 2017b: ss. 485-486). Yaşam, işte bu denklemde ortaya çıkar, tek faktörlü durumda değil. Çünkü egemen bir idealin (güç istencinin) çökmesi durumunda onun yerine geçebilecek altertanif bir güç istenci mümkün olmadığına yaşamın yeniden kurulması mümkün olamazdı. Yaşamın mümkün olabilmesi, bir güç istencinin egemen olup yaşamı boşnalıktan (nihilizmden) kurtaracak bir anlam düzenini belirlemesine bağlıdır. Nietzsche'nin bütün uyarısı esasen yeni bir anlam düzeninin (güç istencinin) var edilmesi gerektiği, aksi halde nihilizmin mukadder olacağı yönündedir.

Bu bağlamda Nietzsche, mutlak varlık, nihai hakikat ve kesin bilgi düşüncesinin çöküşüyle gelen nihilizmi, perspektivizmle aşmak ister. Ancak Nietzsche öncelikle mutlak olduğunu sandığımız önceki hakikatin de aslında bir güç istencinin yorumundan ibaret olduğunu söyleyerek kendimize yeni "hakikatler" var etmemizin yolunu dener. Bu denemeye sabit ve verili varlık fikrinden oluş fikrine geçerek başlar. Oluş içindeki güç istenci ilkesiyle Nietzsche, hakikati, egemenliği ele geçiren bir güç istencinin bir yeniden belirlenmesi olarak yorumlar. Böylelikle hakikat ve/veya anlam, güç istençlerinin oyunu sonucunda sürekli kurulabilen bir yorumlama meselesine dönüşür. Öyle ki bundan sonra artık her şey yorumdur; her şeyin yorum olduğu fikri bile (Nietzsche, 2017b: s. 326). Bu sayede yaşam, yeniden tahammül edilebilir kılınarak nihilizm tehlikesi atlatılmış olur.

O halde yaşamı tekrar katlanılabilir kılmak için Nietzsche'nin önerdiği yorum nedir? Ölümlü varoluşun karakterindeki acıyı, Sokratik felsefe ile din, Tanrı inancı ve ölümsüz öte dünya idealiyle aşmışlardı. Tanrı öldüğüne ve bu ölümün sonucu olarak eski idealler çöktüğüne göre şimdi bu trajediyi nasıl aşacağız? Yaşamın metafiziksel kaynağını ve insanın ölüm karşısında teselli bulmasını nasıl sağlayacağız? Bu konuda Nietzsche'nin sanat ve ebedi tekerrür öğretisine müracaat edeceğiz.

4. Egemen Bir Yalan Olarak Sanat ve Ebediyet İstenci Olarak Ebedi Tekerrür

Nietzsche, geçmişini sırtında bir yük gibi taşıyan sürü insanını deve imgesiyle, yüklerinden kurtularak özgürleşen ancak yeni bir yol açmadığı için nihilizm aşamasında kalan özgür insanı aslan imgesiyle ve yeni değerlerin yaratıcısı olacak olan üstinsanı ise çocuk imgesiyle sembolize eder. Bu minvalde üstinsan, çocukça bir masumiyet ve unutuşla eski oyunları bozan ve yeni oyunlar icad eden, yaşama yeni bir ilk hareketi sağlayan figürdür. Bu bağlamda yalnızca estetik bir fenomen olarak değer taşıyan dünya da (Nietzsche: 2011: s. 40, 50), kendi kendini doğuran bir sanat eseri olarak, çocuk gibi olanın (üstinsan) oyun alanıdır (Nietzsche, 2017b, s. 500-501). Bir güç istenci oyununun işler olduğu bu dünyada sanat, böylece yaşamın metafizik bir aktivitesidir (Nietzsche: 2017b, s. 539). Dolayısıyla sanat aslında bir güç istenci tezahürüdür ve Nietzsche, sanatı, güçler oyununda daha önce egemen olan dekadant ideallerin (din,, ahlak ve felsefe) yerine geçecek şekilde egemen bir istenç kılmak istemektedir. Young'a göre (2015: s. 88, 197) Nietzsche'nin mitik ve metafizik ikamesi olan sanat, insanın karşıya karşıya geldiği gerçekliğe katlanmasına yaramaktadır. Çünkü karşıımızda ölümlü, sahte, zalim ve anlamsız yapıyla duran dünya çirkin gerçekliğimizdir ve bu gerçeklik nedeniyle yok olmayalım diye sanat vardır (Nietzsche, 1968: s. 470). Sanat, çirkin gerçekliğe katlanalım diye yaratılan fakat artık yanılısına olduğu ortaya çıkan ve çöküşe uğrayan metafizik biçimlerini aşarak egemen bir yalan olur (Vattimo, 1993: s. 90). Bu nedenle sanat yaşamın yeni metafizik aktivitesi olmalıdır.

Bu aktivitede yaşam, acı yüzüyle kabul edilir. Bu, trajik bir kabullenmedir. Sanat tam da bu yönüyle teori ve bilgi insanını trajik insana dönüştürür ve dünyayı bir yanılsamalar alanı olarak yeniden var eder (Erdem, 2007: s. 318). Böylece Sokratik bilgi ve teori insanı, sanat sayesinde Dionysos tarzı trajik insana dönüşür ve yaşamı olumlayarak trajik varoluşa katılır. Yaşamı bütün trajedisine rağmen yadsıyan değil, kabul edip onaylayan bu sanatsal varoluş Nietzsche'ye göre "daha metafizik"tir (2017b: ss. 536-538). Böylece sanat; felsefe, din ve ahlakın yaşamı dışlayan mantıklarının sonucu olarak düşülen nihilizmden, yaşamı bütün trajedisıyla yeniden olumlayarak çıkmanın metafiziği olur.

Nihilizmi aşmak için Nietzsche'nin Sokratik metafizik ve epistemoloji yerine nihilizmden kurtarıcı olarak kurguladığı sanat dışındaki bir başka kuramı, bir esrime halinde kendisine bulduğu sonsuzluk tesellisi olan ebedi tekerrürdür. Nietzsche, *Güç İstenci* adlı eserinde ebedi tekerrürü açıkça metafizik ve din yerine bir kuram olarak kurguladığını ifade eder. Onun kuramları, Sokratik metafizik ve epistemolojinin aksine kanıtlamaya dayalı olmayan ani heyecanların ürünüdür (2017b: s. 313). Ebedi tekerrür görüleceği üzere böyle bir kuramdır.

Ebedi tekerrür, evrendeki güç istenci ilkesinin işleyiş tarzıdır ve Eagleton'ın ifadesiyle "sürgit hengamedir" (2021: s. 174). Bu öğretisiyle Nietzsche, doğada ve toplumda işleyen güç istencinin sonsuz döngüsüne işaret eder. Böylece Nietzsche belki de yaşamın en trajik yüzü olan sonluluğun ikamesine çalışmaktadır. Ebedi tekerrür adeta Nietzsche'nin mevcut sonluluk içinde bir sonsuzluk arayışını ve arzusunu dışa vurmaktadır. Çünkü Nietzsche her şeyin fani oluşunun kendisini derinden yaraladığını itiraf etmektedir (Nietzsche, 2012: s. 341).

Bu bağlamda Megill (2002: s. 51, 124, 136) ebedi tekerrürün, Nietzsche'nin insanın mitolojilere duyduğu ihtiyaç kapsamında geliştirdiği bir mit karşıtı mit olduğunu iddia eder. Doğrusu Nietzsche de, nedenlerin işe yaramadığı durumlarda söylencelerden yararlanmanın gerekli olduğunu düşünür (2011: s. 98). Megill'e göre Nietzsche bu öğretiyi sadece eski mitlere değil aynı zamanda modern ilerleme mitine karşı da geliştirilmiştir. Çünkü ebedi tekerrür, yaşama bir amaç ve bütünlük atfeden bir mit değil, aksine, güç istenci ilkesine göre doğada ve toplumda artan ve azalan güçlerin amaçsız, sürekli ve süresiz egemenlik döngüsünü izah eden bir mittir. Ebedi tekerrür bu niteliğiyle yaşamın her anı, her zerresi ve her türlü trajedisıyla tekrar etmesini ve bu tekrarın onaylanmasını imlemektedir (Nietzsche, 2003: s. 206). Varoluş bilmeceğini düşünmeden yapamayan ve dinsel coşkunluğa yaklaşan Nietzsche'nin ebedi tekerrürü bu anlamda mistik bir öğretiler ve diğer felsefi öğretileri gibi Tanrı'nın ölümünün doğurduğu boşluğu doldurma arayışına matuftur (Salomé, 2019: s. 37, 45, 48, 57). Ebedi tekerrür, tiksinti verici boşunalık duygusunu atlatmak için, oluş'un sonsuz döngüsüne verilen trajik onaylamanın adıdır. Bu anlamda ebedi tekerrür, amaçsız ve Tanrı'sız kalmış insana acısını unutturacak teselliye veren bir öğretiler (Nietzsche, 2019a: s. 301) ve dahası, Jaspers'a göre bir Tanrı ikamesidir (Jaspers, 2013: ss. 438-458). Bu öğretisiyle Nietzsche adeta faniliğin sebep olduğu derin kaygıyı, ebediliği fani varoluşa içkin kılmak suretiyle aşmayı denemiştir. Böylece öğreti (ebedi tekerrür), fani varoluşa verilen rahatlatıcı bir onay olur.

Yaşamın veya varoluşun bu trajik onayı, Nietzsche'nin ruh modlarının ve esrimelerinin ürünüdür. Ebedi tekerrür, Tanrı'nın ölümünün ortaya çıkardığı bir esrime anı hali öğretisidir (Klossowski, 1999: ss. 97-98). Bu minvalde ifade etmek gerekir ki ebedi tekerrür, Nietzsche'nin bir düşüncesi olmaktan ziyade ekstatik deneyimleri sonucu kendisine bulduğu bir sonsuzluk tesellisidir (2019a: ss. 243-248). Çünkü ölümsüz öte dünya idealinin çökmesi Nietzsche'nin sonsuzluk özlemine örtmez. Zira Nietzsche sahilsiz ve trajik bir filozof olsa da ebediliği aradığını ve sevdiğini

gizlemez (2019a: s. 182, 248, 259). Bu bağlamda öğretiyeye dair Nietzsche metinleri takip edildiğinde öğretide gerçekten de tekerrürün ya da döngünün değil, ebediliğin/sonsuzluğun vurgulandığı görülmektedir (Şestov, 2015: ss. 190-193). Ebedi tekerrür bu anlamda Tanrı'nın ve dolayısıyla ölümsüzlüğün yitirildiği sahipsizlikte hedefsiz ve sonsuz oluşa bağlanmanın adıdır (Chaix-Ruy, 2000: s. 178). Öğreti bu haliyle anlamsızlığın sonsuza dek anlamsızlığa dönüştüğü (Bull, 2013: s. 11) bir sonsuzluk simülasyonu izlenimi vermektedir. Bu, aslında aşılma istenen nihilizmin olabilecek en aşırı biçimidir. Çünkü hiçliğin sonsuz kılınmasıdır (Nietzsche, 2017b: s. 58). Dolayısıyla Nietzsche'nin felsefesinde Tanrı'nın ölümüyle başlayan varoluşsal kriz, ebedi tekerrür öğretisiyle daimileşmektedir (Megill, 2002: s. 51).

Nietzsche, hiçliğin sonsuza kadar hiçlik olduğu bu öğretisiyle faniliği aşamadığını görmüş olmalı ki çökmüş ideallerin bir başka ikamesi sayılabilecek amor fati'yi (kaderini sev) önermek zorunda kalmaktadır. Bu minvalde, yaşamın anlamsız olduğu, dolayısıyla boş olduğu yollu pesimist nihilizmin sonuçlarının ağır olacağını düşünerek nihilizmden çıkış için Nietzsche'nin bulunduğu yol, nihilizmin neşe içinde karşılanmasıdır. Diğer bir ifadeyle, mutlak bir amaç ve anlamın bulunmadığı ölümlü varoluşun trajedisini bu trajediyi olumlayarak aşabileceğimizi salık veren Nietzsche'ye göre biz bu trajediye zorunluyuz, onun içindeyiz ve ayrılmaz parçasıyız (2017c: s. 42). Bu nedenle onu yani trajedimizi kabullenmeli ve sevmeliyiz. Çünkü bizler oluşun bu zorunlu, belirsiz ve hedefsiz döngüsüne yazgılıyız. Yazgımızı evetlemeli ve sevmeliyiz. "Artık belirliliklerden değil, belirsizliklerden zevk alma" (Nietzsche, 2017b: s. 646). Gerçekliğin bu yeni kavranması trajik bir değerlendirmedir (Kuçuradi, 2016: s. 73). İstenç hiçliği şeklinde ortaya çıkan pesimist ve pasif nihilizmi aşmak için hiçliğin sonsuzluğunu istemek demeye gelen bu durum kusursuz bir nihilizmdir. Nietzsche de zaten kendisine kusursuz nihilist demiyor muydu? (Nietzsche, 2017b: s. 21).

5. Sonuç

Nietzsche metinleri, aforistik ve fragmental özellikleri nedeniyle kanıtlanmaya dayalı olmayan bir yapı arz eder. Sistematiği olmadığı için ancak farklı parçaların bir araya getirilmesi suretiyle anlaşılabilir kılınabilen Nietzsche felsefesi bundan mütevellit farklı ve hatta karşıt yorumlanmaya oldukça müsaittir. Tam da bu nedenle Nietzsche, Jaspers'ın da ifade ettiği gibi dindarlardan ateistlere, sosyalistlerden nasyonalistlere kadar pek çok kesimce sahiplenilebilen ve ideolojik destek alınabilen bir filozoftur. Ancak bu durum Nietzsche felsefesinin en azından derin bir varoluşsal kaygıyı yansıttığı gerçeğini örtmez. Yaşamın anlamı ve değeri merkezli bu varoluşsal kaygı onun felsefesinde merkezi konumdadır. Deleuze bu bağlamda yaşamın anlam ve değerinin ne olduğu sorusunun Nietzsche için birincil önemde olduğunu söyler ve felsefesinin bu soru etrafında döndüğünü ima eder. Anlam ve değer problemi bu anlamda Nietzsche felsefesinin kuşatıcı ve oluşturuca bir belirleyendir.

Bu bağlamda Nietzsche yaşamın anlam ve değerine ilişkin iki tespitte bulunur. İlk tespit Kopernik'le başlayan bilimsel gelişmeler doğrultusunda felsefi metafiziğin yüzyıllarca savunduğu ve bir süre sonra din tarafından da savunulan klasik kozmolojinin yanlışlanmasıyla ortaya çıkan süreçle ilgilidir. Tanrısal olanın yanlışlanamayacağı dolayısıyla yanlışlananın Tanrısal olamayacağı zorunlu mantığı/ilkesi gereği, uzun süreler boyunca yaşamı anlamlı kılan felsefi ve dinsel metafiziğin tamamen kuşkuyla karşılandığı bir süreçtir bu. Nietzsche bu yüzden Kopernik'ten beri insanın bir belirsizliğe doğru savrulduğunu ifade eder. Nietzsche'nin ikinci tespiti anlam ve değer sağlayıcıların (felsefe ve din) bizzat kendileriyle ilgilidir. Bu bağlamda Sokrates'ten beri Batı metafiziğinin çöküş mantığıyla yol aldığı, bu mantıkta yaşamın duyu üstü

bir “hakiki” dünya adına yadsındığını, bu süreçte yozlaşmış çöktüğünü iddia eder. Dolayısıyla Sokratik idealler hem kendi iç mantığı sonucu yozlaşmış çökmüş (decadence) hem de bilimsel gelişmeler sonucu yanlışlanmıştır. Ancak Nietzsche buna rağmen bugüne kadar Sokratik idealler dışında yaşama bir anlam sağlanamadığını söyler. Bu nedenle aşmamız gereken bir nihilizmle karşı karşıya bulunmaktayız.

Çöküşün sebep olduğu nihilizm en üst değerlerin değerden düşmesidir ve bu, yaşamın bir başka şekilde yadsınmasını doğurur. Anlam yitimiyle gelen boşunalık duygusu ve pesimizm, Nietzsche’ye göre pasif nihilizm aşamasıdır ve geride bırakılmalıdır. Onun önerdiği ise yeni değerler yaratmak suretiyle yaşamın tekrar katlanılabilir olmasını sağlamaktır. Bu doğrultuda Nietzsche’nin bütün felsefi çabası nihilizmin aşılmasına dönüktür. Çünkü ona göre nihilizm aşılamazsa insanlığı gelecek iki yüzyılda dehşet verici sonuçlar beklemektedir.

Nietzsche kendi varoluş kaygısını insanlık adına da üstlenir ve yaşamı nihilizmden kurtarmak için bir girişimde bulunur. Bu girişim, değerden düşen en süt değerlerin ve çöken metafiziğin ikamesi denebilecek bir içeriğe sahiptir. Çünkü çöküşün zirvesi ve temsili olarak “Tanrı Öldü!” ise bir kefaret ödememiz gerektiğini, Tanrı’nın yerine geçmemiz ve yeni kutsal oyunlar icad etmemiz gerekebileceğini Nietzsche Şen Bilim’de açıkça dile getirir (125. Bölüm). Üstinsan bu anlamda yeni değerler yaratacak bir insan aşaması veya insan sınıfıdır. O, geçmişini unutacak ve yeni değerlerin yaratıcısı bir referans olacaktır. Ancak yeni değerler artık yorumsal ve geçici olacaktır. Zaten Nietzsche’ye göre daha önce mutlak hakikat bilenenler de birer yorum olarak ortaya çıkmışlardı ancak zamanla bir yorum oldukları unutulmuş hakikat zannedildiler.

Nietzsche, ölümlü, zalim ve korkunç yüzüyle trajik olan yaşamı katlanılabilir kılacak anlamlar/yorumlar yaratmak için varlığı oluş karakterinde yeniden yorumlar. Bu yorumda varoluş, sürekli yeni yorumlara imkân verecek bir “metafizik”e refere edilmektedir. Güç istenci öğretisi bu noktada yeni anlamları egemen kılmanın ilkesidir. Nietzsche’ye göre doğada ve toplumda işler olan bu ilke sayesinde, zayıflayarak çöken anlamların/ideallerin yerine başka anlamların egemen olma istenci devreye girerek yaşam yeniden kurtarılmış olur. Bu doğrultuda yaşamın bütün trajedisini karşılanması ve evetlenmesi güç istenci ilkesinin tezahür tarzlarıyla mümkün olur. Sanat ve ebedi tekerrür bu anlamda güç istencinin iki tarzıdır. Sanat, zaten ancak estetik olarak haklı kılınabilecek olan dünyanın egemen yorumu ve avuntusudur. Dahası sanat, bir yönüyle yaşamın çirkin realitesinden bizi kurtaracak olan metafizik aktivitedir. Ebedi tekerrür ise dünyanın deveran eden sonsuz döngüsüdür. Bu döngüde her şey yeniden ve yeniden kurulur. Nietzsche’nin mevcut sonluluk içinde bir sonsuzluk arayışı gibi görünen ebedi tekerrür öğretisi kendi ifadesiyle din ve metafiziğin yerine geçen tesellisidir. Bu bir ebediyet veya sonsuzluk tesellisidir. Ancak bu tesellide insan ölümlü olmaya devam eder. Zorunlu parçası olduğumuz bu ebedi döngü, sevmek zorunda olduğumuz kaderimizdir. Sonsuza dek hiçlik olan bu kader yaşamın yeni anlamıdır.

Sonuç olarak Nietzsche nihilizmi aşma kaygısıyla çıktığı yolda hiçliğin sonsuza dek hiçlik olduğu gerçeğinde bir anlam bulmamızı önermektedir. Belki Nietzsche, boşunalık (absürd) duygusu içinde pesimist bir bakış yerine yaşamın bütün trajedisini onaylanmasını, belirsizliğin ve kesinsizliğin bir neşeye dönüştürülmesini salık vermektedir. Belki de Nietzsche, çöken ideallerin ikame edilemezliğini ve aşılma istenenin aşılamazlığını göstermeyi denemektedir:

“Burada konuşan, aksine düşünmekten başka bir şey yapmamıştır. O, geleceğin her labirentinde yolunu kaybetmiş, meydan okuyan ve tecrübe eden bir ruh... .. Geleceğin bu

ilkesinin taşımak istediği başlığın anlamı hakkında kimse hataya kapılmasın. Güç İstenci: Tüm Değerlerin Tekrar Değerlendirilmesine Dair Bir Deneme.” (Nietzsche, 2017b: ss. 21-22).

Kaynakça

- Barrett, W. (2016). *İrrasyonel insan* (2. Baskı; S. Özer, Çev.). Ankara: Hece Yayınları.
- Bataille, G. (2000). *Nietzsche üzerine* (2.Basım; M. Yakupoğlu, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Bull, M. (2013). *Anti Nietzsche* (1. Baskı; M. B. Tokdemir, Çev.). İstanbul: Doruk Yayınları.
- Caputo, J. D. (2022). *Hakikat: postmodern çağda bilgelik arayışı* (1. Basım; R. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Kapı Yayınları.
- Chaix-Ruy, J. (2000). *Nietzsche ve felsefesi* (1. Baskı; L. Çinlemez ve N. B. Serveyan, Çev.). İstanbul: Çivi yazıları.
- Deleuze, G. (2021). *Nietzsche ve felsefe* (3. bs). İstanbul: Norgunk Yayıncılık.
- Derrida, J. (2011). *Nietzschelerin şöleni* (2. Baskı; A. Utku ve M. Erkan, Çev.). İstanbul: Otonom Yayıncılık.
- Eagleton, T. (2021). *Trajedi* (1.Baskı; C. Alpan, Çev.). İstanbul: Tellekt Yayınları.
- Erdem, H. S. (2007). *Nietzsche: Perspektivizm, anlam ve yorum* (1. Baskı). Van: Bilge Adamlar Yayınevi.
- Hatab, L. J. (2008). *Nietzsche's on the genealogy of morality an intorduction* (1.Baskı). New York: Cambridge University Press.
- Heidegger, M. (2011). *Varlık ve zaman* (2.Baskı; K. H. Ökten, Çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Huskinson, L. (2021). *Nietzsche ve Jung* (1.Baskı; M. Çetin, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Jaspers, K. (2013). *Nietzsche nasıl felsefe yapıyordu?* (1. bs; M. Batmankaya, Çev.). İstanbul: Alfa.
- Jaspers, K. (2018). *Felsefe konuşmaları* (1.Basım; A. Aliy, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Klossowski, P. (1999). *Nietzsche ve kırsırdöngü* (1. bs; M. Yakupoğlu, Çev.). İstanbul: Kabalcı.
- Kuçuradi, İ. (2016). *Nietzsche ve insan* (6. Baskı). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Megill, A. (2002). *Aşırılığın Peygamberleri: Nietzsche, Heidegger, Foucault, Derrida* (T. Birkan, Çev.). Ankara: Ayraç Yayınları.
- Nietzsche, F. (1968). *The Will to power* (W. Kaufmann ve R. J. Hoolingdale, Çev.). New York: Random House Inc.
- Nietzsche, F. (2003). *Şen bilim* (1. bs; L. Özşar, Çev.). Bursa: Asa Yayınları.
- Nietzsche, F. (2011). *Müziğin ruhundan tragedyanın doğuşu* (9. bs; İ. Z. Eyuboğlu, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2012). *Seçilmiş mektuplar* (1. bs; A. Yazgan, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2015). *Yunanlıların trajik çağında felsefe* (5.Baskı; G. Aytaç, Çev.). İstanbul: Say.
- Nietzsche, F. (2017a). *Ahlakın soykütüğü üstüne* (9. bs; A. İnam, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2017b). *Güç istenci* (3. Baskı; N. Epçeli, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2017c). *Putların alacakaranlığı* (VI; M. Tüzel, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Nietzsche, F. (2017d). *Şen bilim (Ana Metin 1)* (4. bs; A. İnam, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2019a). *Böyle buyurdu Zerdüşt* (9.Baskı; M. Batmankaya, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2019b). *İyinin ve Kötünün Ötesinde* (V.Basım; M. Tüzel, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Nietzsche, F. (2020). *Ecce Homo* (VIII.Basım; M. Tüzel, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Salomé, L. A. (2019). *Eserlerinde Nietzsche* (1. Basım). İstanbul: Africano Kitap.
- Şestov, L. (2015). *Dostoyevski ve Nietzsche: Trajedinin felsefesi* (1.Baskı; K. Yükseler, Çev.). İstanbul: Notos Kitap.
- Türkyılmaz, Ç. (2016). *Bunalım çağı: Kierkegaard, Marx, Nietzsche* (1.Baskı). Ankara: Bibliotech Yayınları.

Ural, Ş. (2009). *Bilim tarihi* (7. Baskı). İstanbul: Çantay Kitabevi.

Vattimo, G. (1993). *The adventure of difference philosophy after Nietzsche and Heidegger* (C. Blamires ve T. Harrison, Çev.). Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Weber, M. (1918). Science as a vocation. Geliş tarihi 03 Mayıs 2023, gönderen Wwww.wisdom.weizmann.ac.il website: <https://www.wisdom.weizmann.ac.il/~oded/X/WeberScienceVocation.pdf>

Young, J. (2015). *Nietzsche* (1.Baskı; B. O. Doğan, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Extented Abstract

Nietzsche's philosophy is focused on the problem of meaning and value. This is because Nietzsche believes that the foundations of meaning and value in life have collapsed. In this context, Nietzsche attributes the collapse of meaning and values to two reasons: the falsification of classical cosmology as a result of scientific developments and the life-denying nature within the internal logic of these values. However, Nietzsche expresses that after this collapse, a new meaning for life has not yet been established, emphasizing the dreadful consequences of nihilism. Believing that science and modern philosophies do not offer a new meaning to life, Nietzsche attempts to overcome nihilism based on the Übermensch, the will to power, and the doctrine of eternal recurrence.

In the attempt to overcome nihilism, Nietzsche engages in a reevaluation of all values. The study problematizes the meaning and consequences of Nietzsche's intention to overcome nihilism in this context. Investigating what Nietzsche implies by the statement "God is dead" and looking at the 125th passage of "The Gay Science" as the background of his attempt to overcome nihilism, the study suggests that the Übermensch is conceived as a creative figure in place of God. However, the values created by the Übermensch are not absolute. In a new situation where absoluteness has died, Nietzsche is led to seek a perspectivist foundation due to the inevitability of uncertainty and interpretability. Thus, Nietzsche, emphasizing the interpretive character of becoming in existence based on the will to power, is considered to describe a world where constantly new meanings can prevail.

The doctrine of eternal recurrence is the realm where meaninglessness evolves into a perpetual and infinite meaninglessness in Nietzsche's philosophy. The study indicates that Nietzsche developed this doctrine through momentary reflections and constructed it as a consolation of eternity. With this doctrine, Nietzsche aims to show that life itself has no inherent meaning and that, in the absence of absoluteness, uncertainty becomes an inevitable necessity. The absence of inherent meaning in life is tragic, but according to Nietzsche, we should affirm life with all its tragedy because there is no other way to justify it. In this sense, amor fati (love your fate) is Nietzsche's suggestion to embrace life with a tragic joy, welcoming nihilism as a perfect limit. Nietzsche himself is a perfect nihilist, and perfect nihilism is to affirm the world and/or life with all its meaninglessness, cruelty, and pain. It is a tragic affirmation, moving beyond the denial of life and the will to nothingness found in passive-pessimistic nihilism. It is to embrace life with its nothingness and tragedy. But is this overcoming nihilism? If not, what is the meaning of all this?

In this article, the meaning and consequences of Nietzsche's attempt to overcome nihilism will be problematized, and the following judgments, grounded in three main points, will be attempted to be summarized:

- Nietzsche's aim is to demonstrate the dangers of falling into passive and pessimistic nihilism after the collapse of the highest values. Because passive and pessimistic nihilism, like the decadent Socratic culture, denies life with a will to nothingness and creates a sense of futility. In this situation, Nietzsche seeks to overcome nihilism by creating new values for a bearable life.
- However, Nietzsche, driven by existential anxiety, concludes that the attempt to overcome nihilism leads to a nihilism where nothingness lasts forever.
- Because Nietzsche already thought that nihilism was insurmountable. As expressed in his work "The Will to Power," Nietzsche wanted to make an attempt to reevaluate values only on the basis of the principle of the will to power